

"Χρειάζονται φυτώρια οράματος"

Γράφει ο Κώστας Ράπτης - 21/12/2008

"Να είσαι χρήσιμος στην κοινωνία"

"Κάθε μέρα ακούω και κάτι καινούργιο, είναι συνταρακτική αυτή η περίοδος" ομολογεί η ψυχολόγος και πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Συστημικής Θεραπείας **Μίνα Τοδούλου-Πολέμη**, σπεύδοντας να προκαταλάβει τις επιφυλάξεις μας ως προς την σχέση του επιστημονικού της κλάδου με τα κοινωνικά φαινόμενα. "Ο κόσμος ακόμα θεωρεί την ψυχολογία και την ψυχοθεραπεία ως υπόθεση καθαρά ενδοπροσωπική. Ωστόσο, η εμπειρία μας αλλά και η ιδιαίτερη συστημική μας προσέγγιση μας οδηγεί από τα πρώτα εστιακά μας επίπεδα (το ζευγάρι, την οικογένεια, τη σχολική τάξη) σε ευρύτερα συστήματα, όπως το σχολείο ολόκληρο ή η επιχείρηση ολόκληρη και από εκεί σε ευρύτερες διεργασίες. Διεργασίες οι οποίες περιλαμβάνουν πολλαπλές σχέσεις, ρόλους που μας «κατεβαίνουν» από παλιά, ρόλους καινούργιους που γεννιούνται, πολλαπλές σχέσεις ισχύος (π.χ. στην οικογένεια: άντρας-γυναίκα, γονιός-παιδί), οικονομικές σχέσεις, εντέλει τις αξίες, τις νόρμες και τις προσδοκίες του πολιτισμού μας. Όλα αυτά συναλλάσσονται συνεχώς με μία συμπλοκότητα τεράστια και, σα να μη φτάνει αυτό, αλλάζουν και συνεχώς".

"Θα ήταν λοιπόν μεγάλο ψέμα αφενός απέναντι στους εαυτούς μας ως θεραπευτές και εκπαιδευτές και αφετέρου απέναντι στους ανθρώπους που προσπαθούμε να υπηρετήσουμε, εάν αγνοήσουμε όλο αυτό το γίνεσθαι που μας περιβάλλει και ρέει μέσα στην καθημερινότητα και των μικρών οικείων ομάδων. Οι οικείες σχέσεις είναι κατά κάποιον τρόπο θερμομέτρα, καθρέφτες και των ευρύτερων συστημάτων στα οποία μετέχουν".

Με ποιόν τρόπο "θερμομέτρησαν" τα πρόσφατα γεγονότα τα οικογενειακά σύνολα με τα οποία ασχολείστε; "Είχαμε την ευκαιρία πρόσφατα κατά τη δραματοποίηση μιας οικογένειας στο πλαίσιο μιας θεραπευτικής ομάδας να ζήσουμε τα διλήμματα των ημερών. Αναρωτιόντουσαν οι γονείς: «θα πάμε μαζί με τα παιδιά στη διαδήλωση ή όχι; Θα τα αφήσουμε να πάνε με φίλους τους που τους ξέρουμε ή όχι;» Όσο προχωρούσε αυτού του είδους η συναλλαγή, με εστίαση στο τι πρέπει να κάνουν τα παιδιά, η υποομάδα που υποδυόταν την 16χρονη κόρη της οικογένειας πήγαινε όλο και περισσότερο στη λογική «να το κάψουμε το δέντρο». Το κλίμα άλλαξε όταν οι γονείς,

αφού είδαν και απέιδαν ότι δεν πάνε πουθενά, είπαν ότι έπρεπε πρώτα να ανοίξουν κουβέντα μεταξύ τους και να διαμορφώσουν μια άποψη που να εκπροσωπεί και τους δύο, αντί ο ένας να ράβει και ο άλλος να ξηλώνει. Διαπίστωσαν όμως ότι δεν ήταν έτοιμοι ούτε για αυτόν τον μεταξύ τους διάλογο. Οπότε τους «γυρίσαμε στον εαυτό τους», όπως λέμε εμείς οι θεραπευτές, δηλ. σε μια συζήτηση του καθενός «με τους πολλούς Γιάννηδες που υπάρχουν μέσα μας», κατά τον Πιραντέλλο. Με βάση ποιο δικό μου όραμα θα τοποθετηθώ στα γεγονότα; Πώς το μεταφράζω σε μια προσωπική ευθύνη;

Το αποτέλεσμα ήταν τελικά να αναδυθούν οι έφηβοι με τελείως άλλο συναίσθημα. Η απόφαση για διαμαρτυρία δεν είχε καταργηθεί – αλλά είχε γίνει διεκδίκηση θέσεων με άποψη για το τι να κτισθεί.

**Το
καταλόγιασμα
του θυμού**

Αμέσως, για κάποιον λόγο σχεδόν μαγικό, κάτι τέτοιο καταλαγιάζει τον θυμό και βοηθά στο καταλόγιασμα του θυμού και του απέναντι. Θα έλεγα λοιπόν ότι πέρα από κάθε διαμαρτυρία χρειαζόμαστε φυτώρια καλλιέργειας οράματος".

Η προσέγγισή σας δείχνει να προκρίνει τη συναίνεση έναντι της σύγκρουσης. Δεν υπάρχουν όμως ζητήματα στα οποία η σύγκρουση να είναι αναγκαία, ζητήματα που να επιλύονται μόνο αν υπάρξει νικητής και ηττημένος; "Εν μέρει συμφωνώ και εν μέρει διαφωνώ. Χρειάζεται να συλλάβουμε μια άλλου τύπου σύγκρουση, όπου οι νικητές και οι ηττημένοι δεν θα είναι άνθρωποι, αλλά διεργασίες που αναδεικνύουν ή σκοτώνουν τον άνθρωπο και την ανθρωπιά του. Άλλωστε, η πιο μεγάλη σύγκρουση που βιώνει ένας άνθρωπος είναι, εδώ που τα λέμε, οι εσωτερικές συγκρούσεις: π.χ. το κομμάτι του εαυτού μου που θέλει να καθηλωθεί στο χθες, με εμποδίζει να πάω μπροστά ως άνθρωπος και χρειάζεται να συγκρουσθώ μαζί του. Αντίστοιχα στην κοινωνία, καλούμαστε να συγκρουστούμε με όποια υποδιεργασία μας καθλώνει σε δομές του παρελθόντος, παρεμποδίζοντας την εξέλιξη. Όμως αυτός που θα πρέπει να νικά είναι η ζωή η ίδια".

Διακρίνετε ιδιαιτερότητες στη σημερινή νέα γενιά; "Δεν νομίζω ότι τους έχουμε ακούσει επαρκώς τους νέους. Λένε κάτι πολύ καινούργιο. Λ.χ. κάτι που διαπίστωσα και με σοκάρει είναι ότι αυτή η γενιά έχει αντοχή στην έλλειψη εργασιακής σιγουριάς, κάτι που η δική μας γενιά δεν είχε. Έχουν μια αντοχή, ελπίζω δημιουργική, στο χάος και την ασάφεια - και οι ψυχολόγοι ξέρουμε ότι η αντοχή στο χάος είναι ένδειξη ωριμότητας. Αν προσπαθήσεις πρόωρα να κλείσεις και να τακτοποιήσεις ένα χάος υπάρχει ο κίνδυνος απλώς να επαναφέρεις προηγούμενες δομές".

**Δημιουργική
αντοχή στο χάος
και την
ασάφεια**

Παράγουν οι νέες συνθήκες και νέα ανθρώπινα υποκείμενα; "Τα ανοίγματα της νέας αυτής εποχής μπορούν, αν τα αντέξουμε, να μας δείξουν πολύ ωραιότερους κόσμους. Για παράδειγμα: η γενιά μου ήταν πιο

προσανατολισμένη στην ηθική της εργασίας. Τα τωρινά παιδιά (και δεν μιλώ για απρογραμματίστα παιδιά) είναι πιο προσανατολισμένα στη φιλία: βλέπεις με πόση λαχτάρα επιδιώκουν να βρεθούν και να μιλήσουν. Εμείς παραμυθιαστήκαμε από τον προσανατολισμό μας προς το «προϊόν» και χάσαμε από διεργασία. Μια καινούργια μάθηση που είχα αυτές τις μέρες ήταν ότι, ενώ εμείς στη γενιά του Πολυτεχνείου αναζητούσαμε τη ρήξη με την προηγούμενη γενιά και έτσι υπηρετούσαμε την αναγκαία αλλαγή (π.χ. στο να φύγουμε από τους καθιερωμένους ρόλους των φύλων), τώρα τα παιδιά περισσότερο αναζητούν βοήθεια και μοίρασμα των ιδεών τους με μας. Υπάρχει ομορφιά σε αυτό και πρόκληση".

Τι σημαίνει "μοίρασμα" εν προκειμένω; "Μη σταθούμε σε αυτό που λέγεται ότι «τα παιδιά ηγούνται της αλλαγής». Πρέπει βέβαια να μην τα αφήσουμε μόνα

📖 Από το προϊόν στη διεργασία 📖

*τους. Αλλά δική τους δουλειά είναι να ηγηθούν της δικής τους αλλαγής, του δικού τους οράματος, να το αρθρώσουν και να το επικοινωνήσουν σε όλους τους άλλους. Δική μας δουλειά είναι να επανεξετάσουμε και να αρθρώσουμε το δικό μας όραμα και επιπλέον να διαβάσουμε τι λέει αυτή η γενιά - που σημειωτέον δεν είναι μία, αλλά πολλές! Ακούς τα ίδια τα παιδιά να σου λένε ότι άλλοι είναι οι δωδεκάρηδες, άλλοι οι δεκαεπτάρηδες και άλλοι οι εικοσιτριάρηδες - όχι με την έννοια της απλής ηλικιακής διαφοράς, αλλά με την αίσθηση της διαφορετικής γενιάς". *Αλλάζει η γενιά ανά τετραετία; "Δεν είναι απίθανο κάτι τέτοιο, μέσα στη γρήγορη αλλαγή των καιρών μας!"**

Για την Μίνα Τοδούλου-Πολέμη η (κάθε) νέα γενιά αναζητά ευκαιρίες ευθύνης, που όταν τις στερείται καταρρακώνεται. "Για να χτιστεί μια λειτουργική συλλογικότητα (γιατί ένα πλήθος μπορεί να είναι και καταπιεστικό ή καταστρεπτικό - και το ζήσαμε αυτό) πρέπει να περάσει από τη στενωπό που λέγεται προσωπική ευθύνη. Ξεφεύγουμε όλοι μας πολύ συχνά από το να «κρατήσουμε τη μπάλα» της προσωπικής μας ευθύνης, «αρπάζοντας τη μπάλα» ενός άλλου ρόλου: δείτε πόσο συχνά γίνεται αυτό στην οικογένεια, όταν π.χ. η μητέρα λέει στο παιδί «έλα να διαβάσουμε, να πάρουμε καλό βαθμό». Το να πάρει ο ένας του άλλου την ευθύνη μας καθιστά όλους παράλυτους".

*"**Τελικά ισχύει** το απλό αυτό πράγμα που έλεγαν οι παλιοί: «να είσαι χρήσιμος στην κοινωνία». Αν νιώθεις ότι δεν είσαι χρήσιμος, νιώθεις ότι δεν αξίζεις. Τότε*

📖 Τους κλέψαμε τις μπάλες τους 📖

θυμώνεις, και αν τη στιγμή εκείνη σε αρχίσουν και στις συμβολές, τότε καταρρακώνεσαι. Η ευθύνη αφυπνίζει την αξιοπρέπεια, ενεργοποιεί το μέγλωμα και θέτει τις βάσεις για μια δημιουργική συλλογικότητα. Ίσως για αυτό τα παιδιά μας να είναι τόσο οργισμένα, γιατί τους στερήσαμε την δυνατότητα να είναι χρήσιμα. Άθελά μας, ως μια γενιά που θέλει να «παρέχει», τους στερήσαμε ευκαιρίες ευθύνης που ένα παιδί τις αναζητεί από τη στιγμή που γεννιέται. Τους κλέψαμε τις μπάλες τους".